

Arkeologisk schaktningsövervakning

Arkeologi vid Alunda kyrka

Spår efter medeltida vapenhus och bogårdsmur

Alunda 2:1
Alunda socken
Östhammars kommun
Uppland

Anna Ölund

Arkeologisk schaktningsövervakning

Arkeologi vid Alunda kyrka

Spår efter medeltida vapenhus och bogårdsmur

Alunda 2:1
Alunda socken
Östhammars kommun
Uppland

Anna Ölund

Omslagsbild: Schaktningsarbete för bergvärme vid Alunda kyrka i mars 2013. Foto mot väster av Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Upplandsmuseets rapporter 2013:15
ISSN 1654-8280

Fotograf och bearbetning av foton där inget annat anges: Anna Ölund
Planframställning där inget annat anges: Anna Ölund
Vetenskaplig granskning: Bent Syse

Allmänt kartmaterial: © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/1674

© Upplandsmuseet, 2013

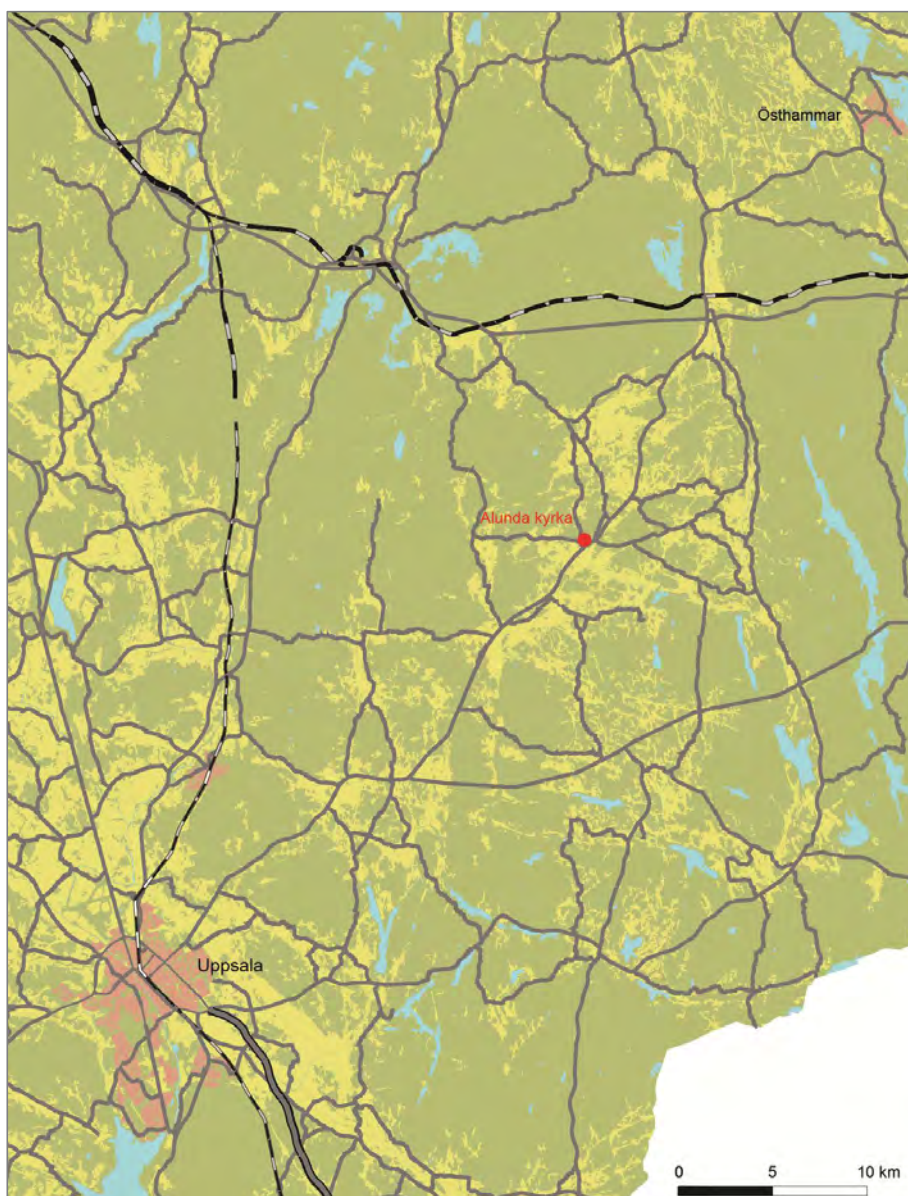
Upplandsmuseet, Fyrstorg 2, 753 10 Uppsala
Telefon 018 – 16 91 00
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Inledning	6
Bakgrund	7
Alunda kyrkas byggnadshistoria	8
Tidigare arkeologiska undersökningar	9
Undersökningsresultat	10
Syfte, metod och genomförande	10
Schakt 1	12
Schakt 2	15
Schakt 3	19
Fynd	22
Konklusion	23
Sammanfattning	24
Administrativa uppgifter	24
Referenser	25

Inledning

Upplandsmuseets avdelning Arkeologi utförde under oktober 2012 samt april 2013 en arkeologisk schaktningsövervakning vid Alunda kyrka i Uppland. Arbetet skedde efter beslut från Länsstyrelsen i Uppsala län, kulturmiljöenheten (dnr 431-4974-12 beslutsdatum 2012-08-14). Arbetet omfattade övervakning av markarbete för VA-ledningar samt bergvärme. Beställare var Alunda församling och projektet leddes av Yngve Jordeby, Alunda. För det arkeologiska arbetet svarade Anna Ölund som också författat rapporten.

Figur 1. Översikt som visar läget för Alunda kyrka i förhållande till Uppsala stad och Östhammar. Skala 1:4000.

Bakgrund

Alunda kyrka är belägen ca 3,3 mil nordöst om Uppsala. Kyrkan ligger i den södra kanten av tätorten Alunda, i en svag sydslutning ca 15 m.ö.h. Prästgården ligger ca 300 m norr om kyrkan. Intill kyrkan på västra sidan om Prästgårdsvägen finns socknens spannmålsmagasin uppfört 1806. Den södra delen av kyrkogården har i äldre tid troligen haft samma utbredning som idag, vilket framgår av 1642 års karta över prästgården. På kartan framgår även att bogårdsmuren vid denna tid hade tre stigluckor, en i norr, en i väster och en i söder. Den norra delen av kyrkogården har utvidgats i omgångar, senast 1987 och det är på denna del som dagens minneslund är belägen (Delbeck 2007, LMV B1-59:a2:82-83).

Figur 2. Utsnitt ur jordebokskartan över Alunda 1642. Av kartan framgår bogårdsmuren med tre stigluckor. LMV.

I närområdet finns flera större järnåldersgravfält, RAÄ 31:1, RAÄ 73:1, RAÄ 138:1 och RAÄ 34:1. Även runstenar finns vid kyrkan. Två av dessa U1127 och U1128 finns uppställda ca 90 m söder om kyrkan. En runsten, U1126, som saknar språklig mening finns inmurad i sakristians östra yttervägg. Ytterligare en numer försvunnen runsten U1129, ska enligt fornminnesinventeringen ha stått längs väg 288 ca 200 m söder om kyrkan (FMIS).

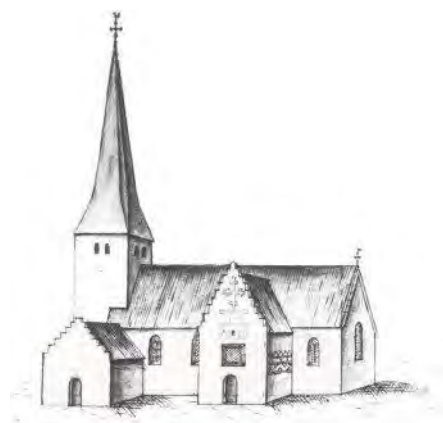

Figur 3. Flygfoto över Alunda kyrka och dess omgivning 1936. Foto mot norr av Flygtrafik AB. FLY257, Upplandsmuseet.

Alunda kyrkas byggnadshistoria

Alunda kyrka är troligen byggd under andra delen av 1200-talet (Bonnier 1984, s 9). Den första gråstenskyrkan bestod av ett långhus med smalare kor och ett torn i väster. Möjligen hade kyrkan redan från början en sakristia. Nuvarande sakristia byggdes vid 1400-talets mitt till åt väster. I samband med detta inrättades en läktare ovanpå sakristian med en öppning mot koret. Öppningen murades igen, troligen på 1500-talet, men kan fortfarande anas i korväggen. Vid mitten av 1400-talet breddades också koret så att det blev lika brett som långhuset (Blent 1997, s 43f).

På kyrkans sydsida, mitt för sakristian, har en medeltida korsarm funnits och i västra änden av långhuset ett vapenhus. Både korsarmen och vapenhuset syns på två avbildningar av kyrkan gjorda på 1600-talet. Den äldsta avbildningen (figur 4) är en teckning från 1632 gjord av J H:son Razelius. Ett halvt sekel senare, 1683, gjordes en teckning för Johan Hadorphs räkning (figur 5). I de medeltida landsbygdskyrkorna fanns vanligen bara en portal på långhusets sydsida. Utanför portalen byggdes i regel ett vapenhus under senmedeltid. Av Peringskiölds beskrivning framgår att Alunda kyrka även haft en portal åt norr, och även dubbla vapenhus. ”Alunda är en stoor tornkyrkia och korskyrkia med två vapnhuus..” (Bonnier 1984:8).

Figur 4 (t.v). Alunda kyrka avbildad 1632 av J H:son Razelius. Av teckningen framgår den takförsedda bogårdsmuren och den påkostade sticluckan i väster.

Figur 5 (t.h). Alunda kyrka avbildad 1683 för Johan Hadorphs räkning.

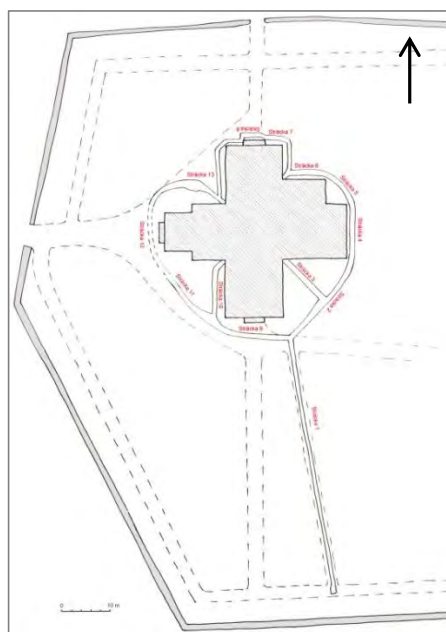
De medeltida tillbyggnaderna bör ha rivits någon gång mellan en omfattande åskbrand 1715 och den stora ombyggnad som gjordes 1780-87 och som helt präglar dagens kyrka. Vid ombyggnaden uppfördes de stora, symmetriska korsarmarna, fönstren förstörades och tornet höjdes (Blent 1997, Fredriksson & Wilcke-Lindqvist 1986).

Korsarmen, de dubbla portalerna och vapenhusen samt detaljer som att kyrkan haft fönster med masverk av kalksten visar att kyrkans arkitektur varit ovanlig och påkostad. Detta gäller även de övriga kyrkor i Uppland som, liksom Alunda kyrka, varit knutna till domkapitlet. Domkapitlet i Uppsala stift inrättades efter 1247. Domkapitlets kaniker fick sin försörjning genom prebenden, oftast donerad eller inköpt jord och genom tondet från den kyrka där kaniken var kyrkoherde. Dessutom fanns det ofta annexförsamlingar som gav kaniken inkomster (Bonnier 1984, 1987).

Alunda kanonikat, det åttonde kanonikatet, grundades på 1270-talet. Den förste kaniken blev Salomon, som redan var socknens kyrkoherde. Möjligen kom han från en släkt som hade patronatsrätt till kyrkan. Flera av de senare kanikerna bosatte sig aldrig i Alunda (Bonnier 1984, s 5f).

Tidigare arkeologiska undersökningar

Under hösten 2009 och januari 2010 genomförde Upplandsmuseets arkeologiska avdelning en schaktningsövervakning vid Alunda kyrka i samband med nedläggning av åskledare samt dagvattenledningar (Qviström 2010). Schaktet löpte runt hela kyrkan samt anslutningsschakt i hörnen mellan korsarmarna (figur 6). Vid schaktningsövervakningen framkom grundmurar efter den medeltida kyrkbyggnaden. Dessa utgjordes av det södra vapenhuset och ett kapell söder om koret, samt delar av vapenhuset i norr. Sannolikt revs dessa byggnadselement i samband med den omfattande ombyggnaden av kyrkan på 1780-talet då de nuvarande korsarmarna uppfördes (Qviström 2010).

Figur 6. Schaktplan över arkeologiskt övervakade schakt grävda hösten 2009 och 2010. Efter Qviström 2010. Skala 1:1500.

Hösten 2009 beviljades Joakim Kjellberg, Linda Qviström (arkeologer på Upplandsmuseet) tillsammans med Andreas Viberg (Stockholms universitet) medel från Berit Wallenbergs Stiftelse för det s.k Vapenhusprojektet. Projektets tog sin utgångspunkt i Ann Cathrine Bonniers hypoteser kring kyrkor med nordliga vapenhus. Målet med projektet var att med hjälp av georadar bekräfta eller förkasta teorin om dubbla vapenhus vid Bälinge, Tierp och Alunda kyrka (Kjellberg, Qviström & Viberg 2010). Då den arkeologiska undersökningen för åskledningsschakt och dagvatten schakt genomfört 2009-2010 (och bekräftade ett nordligt vapenhus) togs Alunda kyrka med i undersökningen dels för att fungera som referens till de båda andra kyrkorna, dels i hopp om att komplettera de arkeologiska resultaten. Georadarresultaten korrelerade mycket väl med den arkeologiska undersökningen (Kjellberg, Qviström & Viberg 2010).

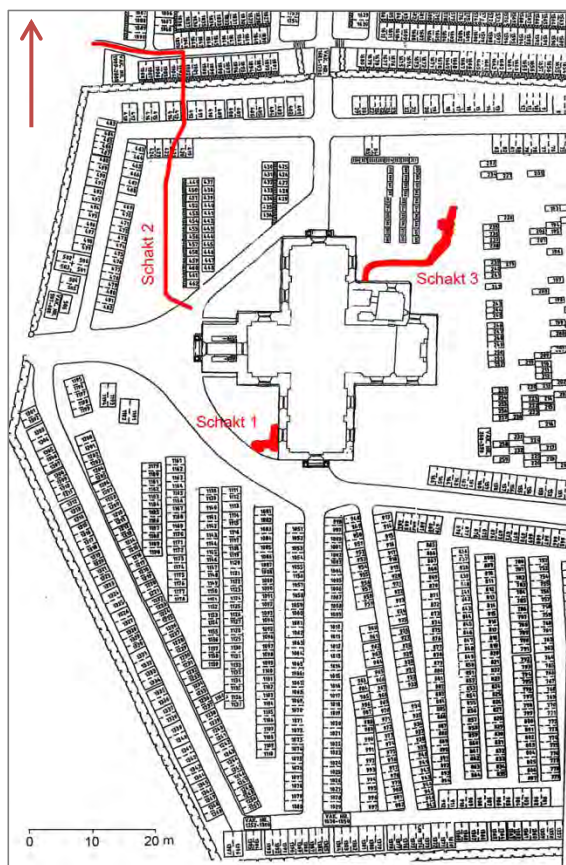
Undersökningsresultat

Syfte, metod och genomförande

Syftet med den arkeologiska schaktningsövervakningen var att dokumentera eventuella lämningar efter äldre byggnadsrester, äldre gravar och kulturlager.

Ledningsschaktningarna utfördes i två etapper med en liten gravmaskin. Etapp 1 genomfördes i oktober 2012 och omfattade VA-schakt vid kyrkans södra korsarm (schakt 1) samt över den norra delen av den äldre kyrkogården (schakt 2). Etapp 2 utfördes i april 2013 och omfattade schakt för bergvärmehål, bergvärmepump samt ledningsdragning för bergvärmerna till sakristian (schakt 3).

Ledningsschakten var ca 0,7 m breda och djupet varierade mellan 0,5-1 m. De schaktade sträckorna gick bitvis i de schakt som övervakades 2009-2010 (Qviström 2010). Schaktningsövervakningen skedde under ett par dagar vid varje etapp efter kontakt med grävmaskinist och projektledaren.

Figur 7. Alunda kyrka med arkeologiskt övervakade schaktsträckor för VA 2012 samt bergvärme 2013. Planunderlag Bjerking AB. Skala 1:1250.

Det arkeologiska arbetet omfattade uppmätning och beskrivning av schakten, kulturlagren samt framkomna bebyggelse lämningar. Dessa dokumenterades genom konventionell ritning och beskrivning samt fotodokumentation. Lägesbestämning i X och Y led gjordes utifrån kyrkan, gravar samt bogårdsmuren. Ingen höjdmätning (Z-värde) av lämningarna gjordes, utan alla höjdvärden anger djupet i meter under befintlig markyta.

Figur 8. Alunda kyrka och Prästgårdsvägen hösten 2012. Foto mot NO.

Figur 9. Schaktningsarbeten vid schakt 2, etapp 1. Foto mot SO.

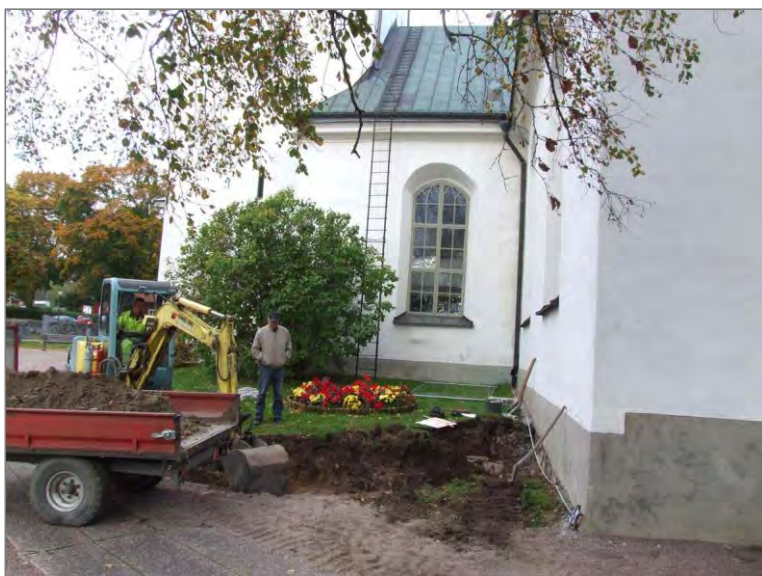

Figur 10. Schaktning för bergvärme vid Alunda kyrka april 2013. Foto mot SV.

Schakt 1

Schakt 1 grävdes på västra sidan av kyrkans södra korsarm. Schaktet grävdes i syfte att placera en VA-pump som sedan anslöt till tidigare nedlagda ledningar. Schaktet möjliggjorde även upptagandet av ett borrhål genom kyrkans grundmur. Schaktet var närmast L format och följde den södra korsarmens västra yttervägg för att sedan vika av mot väster. Detta område hade delvis redan undersökts 2009 av Linda Qviström på Upplandsmuseet i samband med nedläggningen av VA-ledningar.

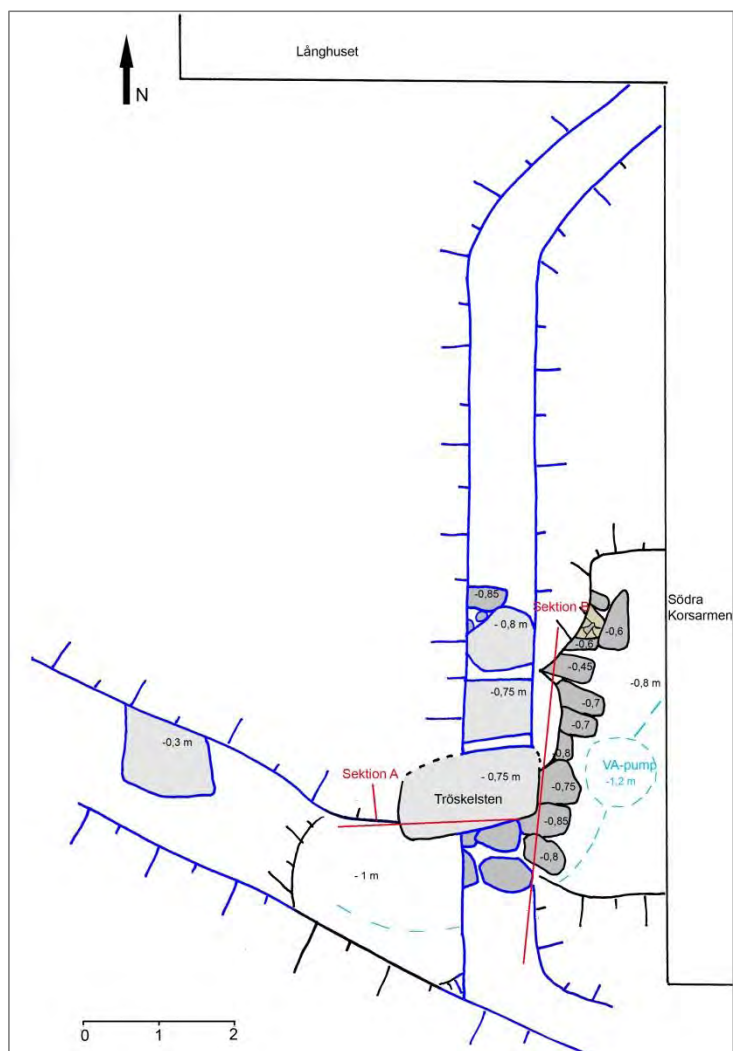
Schaktet var 4,5 x 5,0 m stort och schaktdjupet varierade mellan 0,8-1,2 m under nuvarande markyta. Schaktet grävdes som djupast vid platsen för VA-pumpen. På platsen var det sedan tidigare grävt för VA, el och åskledare vilket rört om och grävt bort den ursprungliga stratigrafin. Längsmed den södra korsarmen löpte ett äldre grusfyllt schakt, möjligen en äldre dräneringsränna, som troligen grävt bort stenar tillhörande vapenhuset.

Figur 11. Schakt 1 vid Alunda kyrkas södra korsarm. Foto mot N.

Figur 12. Schakt 1 vid Alunda kyrkas södra korsarm. Foto mot S.

Figur 13. Planritning av schakt 1. På ritningen framgår både 2009 års schakt och dokumenterade lämningar (blått) samt de nu framkomna lämningarna och schakten (svart). Sektioner upprättades vid A och B (rött). Siffror anger djup under nuvarande marknivå i meter. Skala 1:100.

I schaktet framkom liksom vid undersökningen 2009 resterna efter kyrkans medeltida södra vapenhus. Här frilades vapenhusets tröskelsten liksom övriga intilliggande stenar som på något sätt ingått i vapenhuset.

Tröskelstenen till det södra vapenhuset utgjordes av ett stort gråstensblock med flat ovansida med rundad framkant. Blocket var ovalt till formen, 1,75 m långt och 1 m brett och vid kanten 0,2 m högt. Det låg ca 0,75 m under markytan. De övriga stenar (till öster om tröskelstenen) låg på ett relativt jämt djup (0,7-0,9 m) under markytan och under tröskelstenen. Möjligen ska stenarna ses som en fundamentering till vapenhuset, men inte så att väggarna direkt stått på dessa. Inget förband eller murverk var möjligt att se. Tolkningen att stenarna utgör ett fundament till vapenhuset baseras på att tröskelstenen samt övriga stenar norr om denna vilka påträffades 2009 ligger över stenarna. De framkomna lämningarna tycks ligga in situ har uppfattas inte som förflyttade eller omrörda.

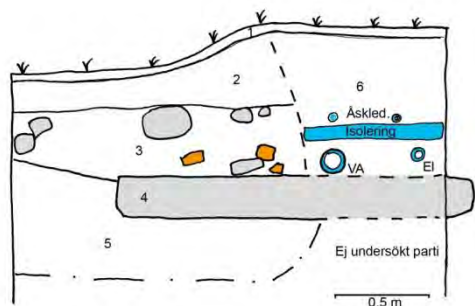

Figur 14. Översikt av schakt 1. I mitten av bilden framgår ett 1 m brett parti av olika ledningar som ligger över det medeltida vapenshusets tröskelsten. Foto mot N.

Figur 15 T.h. Tröskelstenens östra del under alla kablar. Foto mot V.

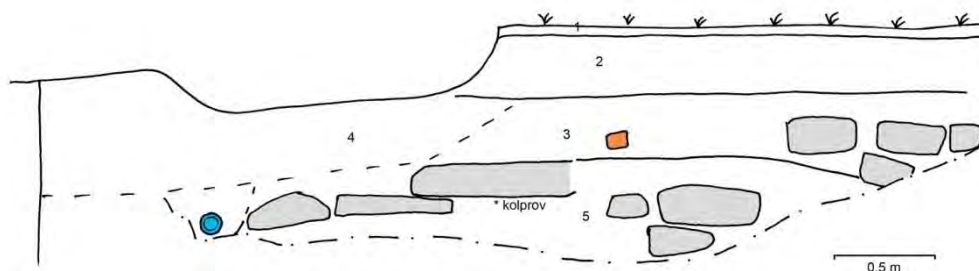
Figur 16 T.v. Schakt 1. Foto mot Ö.

Figur 17. Sektion A i schakt 1. Ritad mot N. Skala 1:40.

Lagerbeskrivning:

1. Grästorv.
2. Matjord.
3. Ljus sandig murbruksblandad lera med sten och tegelkross.
4. Tröskelsten.
5. Stenmjöl anlagt vid markarbeten 2009.
6. Omblandad matjord och grus med ett flertal kablar samt isolering.

Figur 18. Sektion B i schakt 1. Ritad mot V. Skala 1:40.

Lagerbeskrivning:

1. Grästorv.
2. Matjord.
3. Ljus sandig murbruksblandad lera med sten och tegelkross.
4. Recent grus från markarbeten 2009.
5. Kompakt grå sandig lera med stänk av kol, tegel, kalkbruk.

Ett kolprov togs på undersidan av tröskelstenen i hopp om att erhålla en datering av det södra vapenhuset. Detta prov skickades till Ångströmlaboratoriet i Uppsala för analys. Provet innehöll för liten mängd organiskt material efter förbehandlingen och kunde ej dateras (Provrappport 20130110 Ångströmlaboratoriet).

Schakt 2

Schakt 2 grävdes i syfte att anlägga VA-rör och var en fortsättning av det arbete som påbörjades 2009-2010. Schaktet grävdes på kyrkans norra sida från grusgången utanför västportalen över gräsytan mellan två gravkvarter och vidare mot kyrkogårdsmuren i norr (figur 19). På norra sidan av kyrkogårdsmuren, på den nyare delen av kyrkogården, vek schaktet av mot väster och grävdes vidare utanför kyrkogårdsområdet. Endast den del som berörde kyrkogården kom att schaktningsövervakas. Schaktet var först tänkt att löpa från norra sidan av den västra korsarmen och rakt norrut mellan gravkvarteren. Detta var dock inte möjligt då berg i dagen framkom redan på 0,2-0,3 m djup. Schaktet förflyttades således ca 15 åt väster.

Schaktet kom att löpa i en utritad och numrerad grav nr 421. Denna var dock inte i bruk, vilket även gäller för gravplats 1902-1903 på norra sidan av kyrkogårdsmuren.

Figur 19. Nordvästra delen kyrkogården vid Alunda kyrka med schakt 2 markerat med rött. Blått streck anger sektion, se figur 23. Skala 1:600.

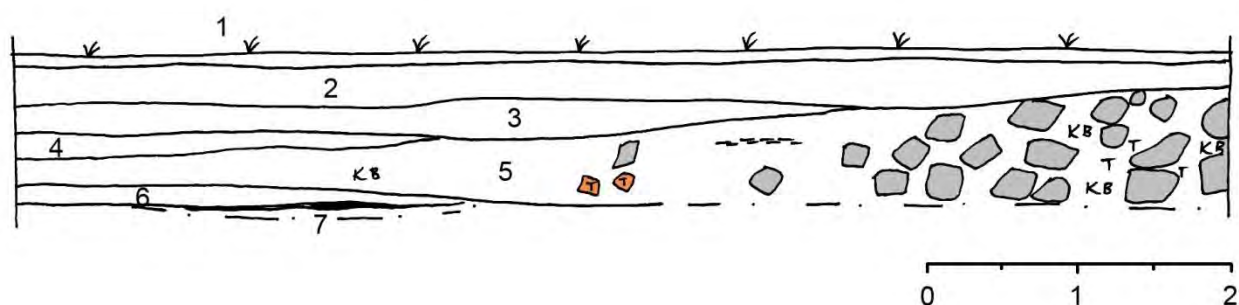
Figur 20. Översikt av schakt 2, på gräsyta norr om Alunda kyrkas västportal. Foto mot Ö.

Schakt 2 var ca 35 m långt, ca 1 m brett och 1-1,2 m djupt. Schaktet grävdes något djupare, ned till 1,5 m vid bogårdsmuren i syfte att se murens grundläggning/botten. Schaktet förlades på ett låglänt parti mellan befintliga jordbegravningar i väster och urnegravar i öster.

Figur 21 T.h. Översikt av schakt 2 mot S, vid gravplats 421.

Figur 22 T.v. Översikt av schakt 2 mot N.

Figur 23. Del av sektionsritning i schakt 2. Omfattar partiet 10-18 m från grav 421 södra kant. Ritad mot Ö. Skala 1:50.

Lagerbeskrivning:

1. Grästorv.
2. Matjord.
3. Melerad grå-ljusgul lera.
4. Mörkgrå lera.
5. Raseringslager av krossat kalkbruk, tegelkross, sten, sand, grus och putsfragment. Växer i tjocklek mot kyrkan. I lagret fanns vid svart skraffering trärester.
6. Brandlager av sot och kol med brända trärester (stock/planka?).
7. Sot och kolstänk i gråbrun lera. Äldre marknivå.

Vid sträckan i gräsytan av schakt 2 påträffades kulturlager i form av raseringslager, brandlager och utfyllnadslager vilket presenterats i figur 23. Sammanlagt ritades 14 m av sektionen varav 8 m presenteras i nämnda figur. Lager 2, 3 och 4 representerar sannolikt sentida utfyllnader av kyrkogården. Dessa har sannolikt gjorts i syfte att bättra på platsens jordlager som på sina ställen är relativt tunt, vilket kan orsaka problem vid jordfästningar. Som tidigare nämnts finns partier nära kyrkan med berg i dagen eller mycket tunt påfört matjordslager över berg.

Lager 5 har tolkats som ett raseringslager då det innehöll kalkbruksklumpar, tegelbitar, sten, sand, grus och putsfragment. Troligen är det rester efter det norra vapenhuset som finns på platsen. Raseringslagret var tjockare närmast kyrkan för att tunna ut åt norr. I lagret påträffades multnade trärester, möjligen efter konstruktionsvirke? Lager 5 låg över lager 6 som utgjordes av ett sot och kolbemängt brandlager med rester efter bränt trä. Möjligen representerar lagret branden år 1715, vilket stämmer bra med den efterföljande rivningen av vapenhusen och den omfattande ombyggnaden av kyrkan. Brandlagret var ca 0,5-0,1 m tjockt och låg över en tidigare marknivå av kol och sotstänkt gråbrun lera.

Figur 24 T.v. Den äldre bogårdsmuren under nuvarande kyrkogårdsmur. Foto mot N.

Figur 25 T.h. Den äldre bogårdsmuren under nuvarande kyrkogårdsmur. Foto mot V.

För att leda ut VA-ledningen från kyrkogården fanns från början planen att gräva schaktet intill nuvarande kyrkogårdsmur och trycka röret under denna. Vid grävning intill kyrkogårdsmuren visade det sig dock att denna fortsatte ned långt under befintlig marknivå. Schaktet grävdes ca 1,2 m brett och ned till 1,5 m djup intill muren. Kyrkogårdsmuren hade vid detta parti byggts direkt ovanpå den äldre bogårdsmuren (begreppet bogårdsmur används i detta sammanhang för att markera att det rör sig

om en äldre kyrkogårdsmur som från början varit taktäkt, jmf figur 4). Marken på den äldre delen av kyrkogården hade även fyllts upp, så att hela den äldre bogårdsmuren täckts.

Bogårdsmuren utgjordes av 0,5-0,7 m stora stenar med skolning av mindre flisig sten emellan. Muren var varmmurad med hårt, delvis brunaktigt fuktskadat kalkbruk. Muren var synlig ned till schaktbotten på 1,5 m under nuvarande marknivå och det var ej möjligt att avgöra hur hög muren från början varit. Bogårdsmuren var något tjockare än nuvarande kyrkogårdsmur, ca 1,5- 1,7 m.

För att lösa den uppkomna situationen med VA-rörets anläggning beslutades, efter kontakt med länsstyrelsen, att borra ett hål genom den äldre bogårdsmuren.

Figur 26 T.v. Närbild av den varmmurade äldre bogårdsmuren under nuvarande kyrkogårdsmur. Foto mot N.

Figur 27 T.h. Den äldre bogårdsmuren under nuvarande kyrkogårdsmur, efter håltagning för VA-rör. Foto från den nya delen av kyrkogården mot S.

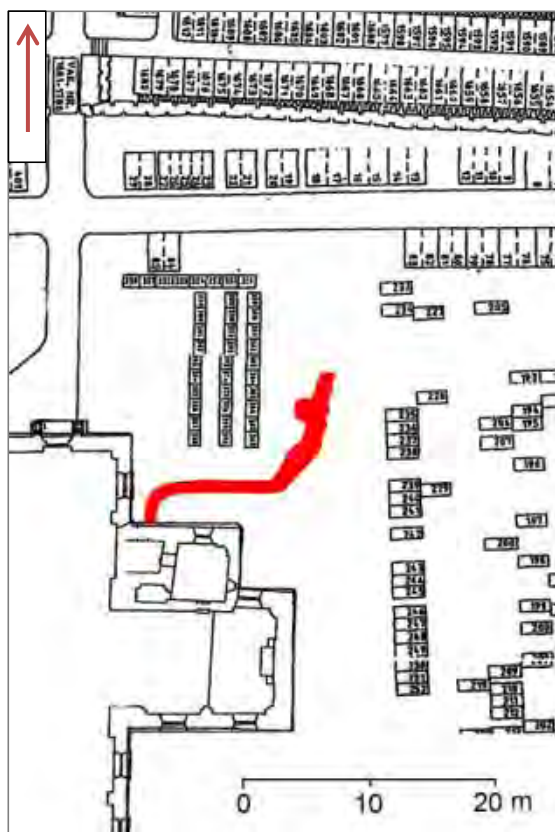
På den nya delen av kyrkogården norr om kyrkogårdsmuren vek schaktet av mot väster. Denna del schaktningsövervakades endast till en början då det endast fanns recenta uppfyllnadslager som anlagts under andra halvan av 1900-talet.

Schakt 3

Schakt 3 grävdes för anläggande av bergvärmepump vid borrhål ca 10 m NNÖ om sakristians NÖ hörn. Schaktet ledde vidare mot väster och följde sakristians norra yttervägg för att sedan ledas in i sakristian där bergvärmecentralen placerats. Schaktet löpte delvis i och delvis parallellt med åskledningschaktet som grävdes 2009-2010.

Schaktet grävdes i april 2013 då vinterförhållanden fortfarande rådde, vilket medförde att marken värmts för att tina den tjälade marken. I den del av schaktet där bergvärmepumpen placerades var schaktet 1,5-2 m brett och ca 0,5-0,7 m djupt. Bergvärmebrunnen skulle enligt byggplanerna placeras ca 3 m längre norrut. Detta var ej möjligt då berg i dagen framkom på ca 0,2 m djup. Botten i hela denna del av schaktet utgjordes av berg i dagen och pumpen placerades på det enda möjliga stället där djupet från markytan till berget var tillräckligt.

I schaktet fanns under grästorven kompakt mörkgrå lera med stänk av tegelkross och murbruk. Under detta lager fanns berg på varierande djup (0,5-0,8 m). I det mörkgrå lagret påträffades två kistspikar samt benmaterial i form av ett skenben och ett överarmsben. Benmaterialet och kistspikarna har återdeponerats i schaktet innan igenläggning.

Figur 28. Schakt 3, NÖ om Alunda kyrka. Skala 1:600.

Schaktet som löpte från bergvärmepumpen till sakristian var ca 1 m brett och 0,7 m djupt. Under grästorven fanns ett 0,6 m tjockt raseringslager av krossat tegel, flisig sten 0,2-0,3 m stora, grus, sand och gråbrun lera. I lagret påträffades skifferplattor som troligen tillhört kyrkans äldre taktäckning.

Figur 29. Grävning för bergvärme vid sakristian. Foto mot S.

Figur 30. Schakt med bergvärmeborrhål och pump. Foto mot NÖ.

Figur 31. Bergvärmeschakt vid sakristian Foto mot SÖ.

Fynd

I alla schakt påträffades fyndmaterial som utgjordes av byggnadsmaterial från de rivna medeltida delarna av kyrkobyggnaden. Detta utgjordes främst av tegel, kalkbruksklumpar och putsfragment. Byggnadsmaterialet tillvaratogs och registrerades enbart i undantagsfall. Materialet har också gallrats i stor utsträckning, då det vid den arkeologiska undersökningen 2009-2010 samlades in referensmaterial av olika material såsom skiffer, taktegel, formtegel etc (Qviström 2010).

Vid den nu aktuella undersökningen påträffades liksom 2009-2010, svartglaserat taktegel i schakt 1. Även fragmentariska skifferplattor framkom vid platsen för det södra vapenhuset, samt utanför sakristian. Skifferplattorna tyder på att kyrkan har haft skiffertak. Det svartglaserade takteglat har endast påträffats på södra sidan av kyrkan och i relativt liten omfattning. Detta tyder möjligen på att den södra korsarmen och/eller det södra vapenhuset haft taktäckning av svartglaserat tegel.

I schakt 2 ca 15 m NNV om kyrkan påträffades relativt många putsfragment i raseringsmassorna. Ett flertal av dessa var bemålade, främst i en rödrosa nyans (fynd 1). Putsfragmenten kommer troligen från det norra vapenhuset.

Fyndnr	Schakt	Material	Sakord	Undertyp	Vikt (g)	Antal frag	Beskrivning	Anmärkning
1	2	Kalkbruk	Puts	Bemålat	172	7	Bemålade putsfragment. Troligen från rivet nordligt vapenhus.	
2	3	Sten	Skiffer	Takskiffer	118	2	Påträffad utanför sakristia	Gallrad
3	1	Sten	Skiffer	Takskiffer	86	2	Påträffad i fyllning vid södra vapenhuset	Gallrad
4	1	Tegel	Taktegel	Glaserat	102	2	Svartglaserat taktegel i fyllning vid södra vapenhuset	Gallrad
5	3	Ben	Ben	Human	-	2	Del av tibia och humerus	Återdeponerat
6	3	Järn	Spik	Kistspik	-	2		Återdeponerat
7	2	Glas	Föremål	Vasbotten	152	1	Klarglas, kraftig plan botten. Odekorerad. Dat. 1800-1900-t	Gallrad

Figur 32. Tabell över registrerade fynd.

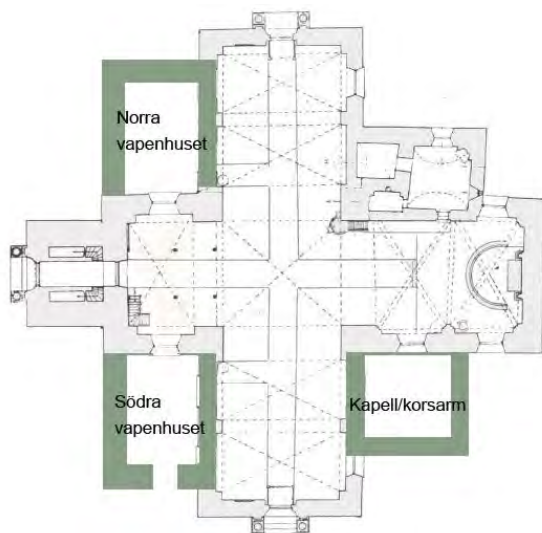

Figur 33. Bemålade putsfragment (fynd 1) påträffade i schakt 2.

Konklusion

Schaktningsövervakningen för VA-ledningar och bergvärmen har visat att delar av de medeltida byggnadsdelarna av Alunda kyrka finns kvar under mark. Detta konstaterades även vid den föregående schaktningsövervakningen 2009-2010.

Vid kyrkans södra korsarm påträffades delar efter det medeltida södra vapenhuset i form av en tröskelsten. På samma ställe påträffades 2009-2010 samma tröskelsten samt delar som tolkats som det södra vapenhusets portalöppning. Då vapenhusets östliga grundmur inte påträffats vid någon av övervakningarna är det möjligt att denna utnyttjats som västmur i den södra korsarmen som byggdes under 1700-talets slut.

Figur 34. Tolkningsplan av Linda Qviström efter 2009-2010 års schaktningsövervakning vid Alunda kyrka. Efter Qviström 2010.

Det arkeologiska arbetet har även konstaterat att dagens kyrkogårdsmur är anlagd ovanpå en äldre bogårdsmur. Detta observerades vid ett begränsat parti norr om kyrkan, men torde vara gällande för en större del av kyrkogårdsmuren. Sett till äldre kartmaterial (jmf figur 2) tycks den äldre bogårdsmuren under 1600-talet ha haft samma utsträckning som den äldre delen av dagens kyrkogård. Att den yngre muren byggts ovanpå den äldre muren visar också i vilken omfattning marken fyllts upp på kyrkogården.

Sammanfattning

Efter beslut från Länsstyrelsen i Uppsala län har Upplandsmuseet, avdelning Arkeologi, utfört en schaktningsövervakning i samband med markarbeten för VA-leningar och bergvärme. Arbetet vid Alunda kyrka utfördes i oktober 2012 samt april 2013. I schakten påträffades delar av det medeltida (idag rivna) södra vapenhuset samt rivningsmassor från det norra vapenhuset. Vidare påträffades norr om kyrkan en äldre bogårdsmur under dagens kyrkogårdsmur. Vid schaktningsövervakningen tillvaratogs fynd av bemålade putsfragment. Schaktningsövervakningen har givit ett breddat kunskapsläge kring Alunda kyrka.

Administrativa uppgifter

Plats: Alunda kyrkan, Östhammars kommun, Uppsala län.

Fornlämningstyp: Bebyggelselämningar.

Undersökningstyp: Schaktningsövervakning.

Orsak till undersökning: Markarbeten i samband med nytt VA och bergvärmeinstallation.

Uppdragsgivare: Alunda församling.

Fältarbetsperiod: 8-11/10 2012 samt 2-3/4 2013.

Upplandsmuseets projektledare: Anna Ölund.

Upplandsmuseets diarienummer: Ar-438-2012.

Upplandsmuseets projektnummer: 8415.

Länsstyrelsens handläggare: Roger Edenmo.

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-4974-12

Koordinatsystem: -

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: 1 fyndpost. Förvaras på Upplandsmuseet i väntan på fyndfördelning.

Referenser

Litteratur, arkiv och övriga källor

Bonnier, Ann Catherine. 1984. Kanikernas kyrka i Alunda. I Den ljusa medeltiden. Statens historiska museum. Studies 4. Stockholm.

Bonnier, Ann Catherine. 1987. Kyrkorna berättar. Upplands kyrkor 1250-1350. Uppsala Fornminnesförening och Hembygdsförbund. Uppsala.

Blent, Karin (red.), Gezelius, Lars., Johansson, Jan., Mannberg Wretin, Karin., Rosjö, Susanne., Ryhd, Stig & Stroh, Olof. 1997. Vägvisare till kyrkorna i Uppsala län. Länsstyrelsen i Uppsala län, Upplandsmuseet och Uppsala stift.

Dellbeck Johan, 2007. Vård och underhållsplan. Alunda kyrka. Uppsala län. Arkivrapport, Upplandsmuseet.

FMIS. Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister Fornsök. www.fmis.raa.se.

Kjellberg Joakim, Qviström Linda & Viberg Andreas. 2010. Dubbla vapenhus vid Tierp, Bälunge och Alunda kyrkor? En rapport från ett forskningsprojekt. I Årsboken Uppland. Upplands fornminnesförenings förlag. Uppsala.

Lantmäteriet (LMV), arkivsök
Akt nr B1-59:a2:82-83, Ägomätning 1642, Mårten Christiernsson.
Uppsala län Alunda socken Prästgården nr 1.

Qviström Linda 2010. Alunda kyrka. Grundmurar efter medeltida vapenhus och korsarm. Arkologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2010:33. Uppsala.

Upplandsmuseet (UM) Topografiska arkivet, Fotoarkivet.

